СУРГУУЛИЙН ӨМНӨХ БА БАГА БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИНД ГАДААД ХЭЛ ЗААЖ ЭХЛЭХ НАСНЫ ХЭМЖЭЭГ ХУУЛЬЧЛАН ТОГТООХ БОЛОМЖ, БУСАД ОРНУУДЫН ЖИШИГ

(Мэдээлэл лавлагаа)

Г. Чулуун, Д. Живгаагүнсэл

«Монгол хүүхдийг багаас нь үндэсний үзэл бахархлаар хүмүүжүүлэх зорилгоор [тэдэнд, тодорхой насанд хүртэл нь] гадаад хэл заахыг хориглох»[73] чиглэлд хуулийн зохицуулалт хийхээр шийдвэр гаргах түвшинд анхаарч ажиллаж буй. Зарим хууль санаачлагчаас УИХ -ын Тамгын газарт ирүүлсэн хүсэлтэд “дээрх зорилгоор гадаадын улс оронд тодорхой насанд хүртэл хүүхдэд гадаад хэл заалгүй зөвхөн үндэсний хэл заадаг, эсхүл, үүнтэй төстэй эрх зүйн арга механизм хэрэглэдэг арга тогтолцоо байдаг эсэх”, “хүүхдийн үндэсний хэл сэтгэхүйн дархлаа тогтдог насыг тодорхойлсон шинжлэх ухааны үндэслэл байдаг эсэх” –ийг тодруулсан лавлагаа гаргуулахыг хүссэн юм.

Манай Үндсэн хуульд “монголын ард түмний .. соёлын дурсгалт зүйл, шинжлэх ухаан, оюуны өв төрийн хамгаалалтад байна”, “монгол хэл бол [улсын] албан ёсны хэл мөн .. хүн амын өөр хэл бүхий үндэсний цөөнхийн эх хэлээрээ суралцах, харилцах, соёл, урлаг, шинжлэх ухааны үйл ажиллагаа явуулах эрхийг үл хөндөнө” гэж заасан. Тиймээс, захиалагчийн тухайлж дурдсан “үндэсний хэл” гэсэн ерөнхий ойлголт монгол хэл, эх хэл, албан ёсны хэл; гэсэн ухагдахуунуудад адил хамааралтай байна гэж үзэв. Монгол улсын албан ёсны хэл бол монгол хэл бөгөөд бид халх аялгуунд тохируулсан кирилл бичиг хэрэглэдэг.

Монгол хэл бичгийн боловсролын тухай Засгийн газрын 2013 оны 37 тогтоол “эх хэлний дархлааг сайжруулах зорилготой”–г дурдахын сацуу, тэнд, “бага насны хүүхдэд эх хэлийг заахдаа сэтгэхүйн хөгжилд анхаарах .. үгийн баялагтай болгох” талаар заасан нь бий. Эх хэлний дархлааг хамгаалах чиг зорилт захиалагчийн өгүүлсэн “үндэсний уламжлал, соёл, оршин тогтнохуйгаа хамгаалах” үзэл санаатай бүрнээ нийцнэ. Бага сургуульд гадаад хэл зааж эхлэх хугацааг “дахин тодорхойлох” асуудлыг [ихэнх тохиолдолд] сөхөж тавьдаг нэг гол үндэслэл нь эх хэлний дархлааны асуудалтай ийн холбогддог учраас, зарим зүйлийг энд арга буюу “монгол хэлний өнцөгөөс харах”-д хүргэж байгааг болон, мөн, нийгмийн ухааны “үнэн” заримдаа “жинхэнэ үнэн”-ээс зөрөх нь бий тул, бидний сонирхсон сэдэв мөнхийн маргааны талбарт оршдог.

Хүүхдийн гадаад хэлний эрт сургалтын өнөөгийн байдлыг зарим талаас нь эргэж харах, бодлогоор зохицуулах арга боломжийн асуудал, манай тохиолдолд, [ерөнхийдөө] “монгол хүн монгол хэлээ зохих ёсоор сурч эзэмших” өөр төрөл сэдэвтэй хамт давхар хөндөгдөх шаардлага, бидэнд ирсэн захиалгын агуулгатай холбогдон байнга тулгарсныг нэмж тэмдэглэх нь зөв болов уу.

* * *

[73] УИХ-ын гишүүн Г.Уянгын 2013.12.13-ны өдрийн 11/8037 тоот албан бичигт дурдсанаар авав.

А. Сургуулийн өмнөх ба бага боловсролын түвшинд гадаад хэл заах (эс заах) **-ын тухайд дам хамаатуулж болох Монгол Улсын хууль тогтоомжийн ерөнхий агуулгын түүвэр лавлагаа**

Хүүхдийн [үндэсний] хэл сэтгэхүйн дархлаа тогтох насанд нь, тэдэнд, улсын боловсролын тогтолцооны хүрээнд гадаад хэл заах явдал эдүгээ манайд түгээмэл байгаа ба энэ талаар хойно өгүүлэхдээ бид "гадаад хэлний эрт сургалт" гэсэн хялбаршуулсан албан бус хэллэг ашиглах боломжтой гэж үзэв. Ингээд, манай улсын холбогдох хууль тогтоомжийн үзэл санаа, зүйл заалт гадаад хэлний эрт сургалтыг хөхүүлэн дэмждэг эсэх, энэ талаар чухам юу гэж өгүүлдэгийг тухайлан сонирхъё. Үүнд:

1. **Монгол Улсын Үндсэн хуулиас** ...

   - Монгол Улсын Үндсэн хуульд,
   - бүх нийтийн ерөнхий боловсролыг төлбөргүй олгоно;
   - төрөөс тавих шаардлагад нийцсэн хувийн сургууль байгуулахыг зөвшөөрнө;
   - иргэн [хүн] ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, сурч боловсрох, гадаад явах [тэнд] оршин суух эрхтэй;

2. **Монгол Улсын Боловсролын тухай ба** [улсын] **албан ёсны хэлний тухай хуулиас ...**

   Улсын Боловсролын тухай хуульд,
   - боловсролын зорилго нь иргэнийг .. хүмүүнлэг ёсыг дээдлэн сахидаг, бие даан сурах, ажиллах, амьдрах чадвартай болгон төлөвшүүлэхэд оршино;
   - боловсрол эзэмшүүлэх арга, хэлбэр, суралцагчийн хэрэгцээ, хувийн болон хөгжлийн онцлогт нийцсэн олон хувилбартай, чөлөөтэй, нээлттэй байна;
   - боловсролыг ... төрийн ивээл, зохицуулалт, төр, олон нийтийн хяналтад байлгана;
   - иргэнийг сурч боловсроход [түүний] нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ .. гээр нь ялгаварлан гадуурхахгүй .. эх хэлээрээ сурч боловсрох тэгш боломж, нөхцөлөөр хангана;
   - боловсролын байгууллагад өмчийн төрөл, хэлбэрийг харгалзахгүйгээр адил тэгш хандана.
   - Монгол Улсын иргэн бүх шатны боловсролыг хуульд заасан нөхцөл, журмын дагуу төлбөргүй буюу төлбөртэйгээр .. авах эрхтэй, суурь боловсрол заавал эзэмших үүрэгтэй.

   [Улсын] албан ёсны хэлний тухай хууль (2003) –д,
   - Монгол Улсад бүх шатны боловсрол олгох сургалтыг төрийн албан ёсны хэлээр явуулна. Энэ заалт үндсэн ба мэргэжлийн сургалтаа гадаад хэлээр явуулдаг сургалтын байгууллагад үл хамаарна.
   - Төрийн албан ёсны хэлэнд орчин цагийн монгол хэлний хэм хэмжээг дагаж мөрдөнө .. гэх зэргээр тус тус заажээ.

3. **Монгол Улсын Сургуулийн өмнөх ба Бага дунд боловсролын тухай хуулиас ...**

   Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хуульд,
   - Сургуулийн өмнөх боловсролын зорилго нь хүүхдийн бие бялдар, оюун ухаан, нийгэмшихүйн хөгжлийг дэмжих, сургуульд бэлтгэхэд оршино.
   - Сургуулийн өмнөх боловсрол эзэмшүүлэх сургалтын агуулга нь дараах зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэнэ:

- o бие бялдрын хувьд эрүүл чийрэг өсгөж хөгжүүлэх, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн зөв дадал, хэвшилтэй болгох;
- o хэл яриа, сэтгэхүйн чадвар эзэмшүүлэх, хүрээлэн байгаа орчин, юмс үзэгдлийн талаар анхны мэдэгдэхүүнтэй болгох;

Монгол Улсын бага дунд боловсролын тухай хуулийн үндсэн зорилго нь уг хуулийн 2 дугаар зүйлд заасан ёсоор “сурагчдад эх оронч үзэл төлөвшүүлэхэд” оршдог. Хуульд зааснаар, бага боловсролын [нэг үндсэн] агуулга нь,

- эх хэлээрээ зөв ярьж, бодол санаагаа ойлгомжтой илэрхийлэх, уншиж бичихэд сургах;
- бага боловсролын агуулгын хүрээнд гадаад хэлний анхны мэдлэгийг олгох;
- эх хэл болон гадаад хэлний мэдлэгийг [энэ шатанд эзэмшихдээ] өөрийн авьяас чадварт тулгуурлан бие даан амьдрахад хүрэлцэхүйц дадал олгох;
- эх оронч үзэл, үндэсний дэвшилтэт ёс заншил, соёлын үнэт зүйлсийг хүндлэн дээдэлдэг болгон төлөвшүүлэх; -д чиглэнэ гэж заасан байна.

4. **[Гүнзгийрүүлсэн болон төрөлжүүлсэн сургалтын талаар] Монгол Улсын Гэгээрлийн сайдын 1999 оны 130 дугаар тушаалаас ...**

Суралцагчийн авъяас, ур чадвараа хөгжүүлэх, ажил мэргэжлийн чиг баримжаа эзэмших, өөрсдийгөө нээж илрүүлэх талаар тэдний боловсролын эрэлт, хэрэгцээг нь хангахад чиглэсэн үйлчилгээг бий болгох зорилгоор боловсролын сургалтын байгууллагад гүнзгийрүүлсэн болон төрөлжүүлсэн сургалт зохион байгуулахад энэ мөрдөх журмыг энэ тушаалаар баталсан. Журмын агуулгаас зарим зүйл дурдъя. Үүнд:

- Суралцагчийн авъяас, ур чадвараа хөгжүүлж, оюуны өндөр чадавхитай, үндэсний зохион бүтээгч, инженер, судлаач, сэтгэгчид төрөх суурийг зөв тавих зорилгоор онолын түвшин өндөртэй математик, физик, хими, биологийн шинжлэх ухааны тодорхой нэг чиглэлээр боловсролын тухайн түвшинд харгалзуулан тусгайлан боловсруулсан академик тал нь давамгайлсан агуулгыг танхимын хичээлийн хэлбэрээр зохион байгуулж эзэмшүүлэх сургалтыг гүнзгийрүүлсэн сургалт гэнэ. Гүнзгийрүүлсэн сургалт нь суралцагчдын авъяаст суурилна.
- Суралцагчид авъяас сонирхолоо хөгжүүлэх, ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа, амьдрах ухаан эзэмших, бие даан суралцахад нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хэрэглээний түвшин өндөртэй байгаль, нийгэм, хэл, техник технологийн шинжлэх ухаан, соёл урлаг, спорт, ажил мэргэжлийн тодорхой төрлөөр боловсролын тухайн түвшинд харгалзуулан тусгайлан боловсруулсан прагматик тал нь давамгайлсан агуулгыг танхимын хичээлийн хэлбэрээр зохион байгуулж эзэмшүүлэх сургалтыг төрөлжүүлсэн сургалт гэнэ. Төрөлжүүлсэн сургалт нь суралцагчдын авъяас, сонирхол, хэрэгцээнд суурилна.
- Гүнзгийрүүлсэн болон төрөлжүүлсэн сургалтаар бага, дунд боловсролын сургалтын агуулгын стандартыг суралцагчдад заавал бүрэн эзэмшүүлэхийн зэрэгцээ илүү агуулга эзэмшүүлнэ.
- Эцэг эх, асран хамгаалагч, суралцагчдын хүсэлт, захиргааны санаачлагаар ерөнхий боловсролын сургуулийн аль ч ангиас гүнзгийрүүлсэн болон төрөлжүүлсэн сургалтт зохион байгуулж болно.

- Гадаад хэл дээр сургалтаа явуулдаг сургууль нэг жилийн гадаад хэлний бэлтгэл анги хичээллүүлж болно.
- Монгол улсад гадаадын хамтарсан буюу дагнасан хэлбэртэй ерөнхий боловсролын сургууль нь гүнзгийрүүлсэн болон төрөлжүүлсэн сургалт зохион байгуулбал сургуулийн дүрэм, хамтын ажиллагааны гэрээ, сургалтын төлөвлөгөө нь Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар зөвшөөрөгдсөн байна.
- Төрийн өмчийн сургуулиуд гүнзгийрүүлсэн болон төрөлжүүлсэн сургалттай холбогдон үүсэх нэмэгдэл зардлыг эцэг эх, асран хамгаалагчаас авах төлбөрөөр нөхөж болно.
- Гүнзгийрүүлсэн ба төрөлжүүлсэн сургалтын төлбөрийг ашгийн төлөө эх үүсвэр болгохыг хориглох бөгөөд нэг жилийн төлбөрийн хэмжээ нь тухайн хичээлийн жилд нэг суралцагчид ноогдох хувьсах зардлаас хэтрэхгүй байна.
- улсын хэмжээнд үйлчлэх гүнзгийрүүлсэн буюу төрөлжүүлсэн сургалттай ерөнхий боловсролын дунд сургуулийн сургалтын төлөвлөгөө, хичээлийн хөтөлбөрт Боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллагын санал дүгнэлтэд үндэслэн Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага зөвшөөрөл өгнө.

В. Хүүхдийн насны бүрдэл шинжийн онцлогт уялдуулж тэдэнд гадаад хэл зааж эхлэх насыг тодорхойлох зарим арга үндэслэл, үзэл баритмлал, өнөөгийн стандартын талаарх лавлагаа

1. **Бага насны хүүхдийн хөгжлийн стандарт** (2011)

Монгол Улсын төр засаг шинэ мянганы эхний жилүүдэд боловсролыг тэргүүлэх салбар болгон хөгжүүлэх зорилт дэвшүүлэхдээ бага насны хүүхдийн хөгжлийн асуудлыг Сургуулийн өмнөх боловсролын агуулгаас илүү өргөн хүрээтэйгээр авч үзэж, бодлого, үйл ажиллагаандаа өөрчлөлт шинэчлэлтийн олон алхмын хийж буй.

Монгол Улсын Боловсрол, шинжлэх ухааны яам НҮБ -ын Хүүхдийн сантай хамтарч 2011 онд Бага насны хүүхдийн хөгжлийн стандартын зөвлөмж боловсруулсан. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн стандартын зөвлөмжийг .. 6 хүртэл насны хүүхэд, тэдний эцэг эх, улмаар боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт ажилладаг бүх хүмүүсийн үйл ажиллагааны “тулгуур” гарын авлага байхаар [талуудын зүгээс хамтран төсөөлж] боловсруулсан байдаг. Уг зөвлөмжид хүүхдийн сэтгэлгээний [үндэслэл бүхий] онцлогуудыг дэлгэрэнгүй дурджээ. Тэнд дурдсанаар,

- Монголчуудын хүний хөгжлийг үзэх философи сэтгэлгээний үүднээс авч үзвэл бие, оюун, сэтгэл хэмээх өөр хоорондоо салшгүй холбоотой гурван хэсгээс бүрддэг хэмээн үзэж ирсэн уламжлалтай.
- Бага насны хүүхдийн хөгжил хэмээх ойлголтын доор “хүрээлэн буй орчны нөлөөгөөр хүүхдийн бие организмд явагддаг биологийн үйл явцын үр дүнд хүүхдийн эрүүл мэнд, танин мэдэхүй, нийгэмшихүй, зан төлөвт гарах дэвшилтэт хандлагатай чанарын өөрчлөлт ”- ийг авч үздэг.
- Хүний хөгжлийн суурь үндэс хүүхэд насанд тавигдана. Дөнгөж төрсөн хүүхдийн уураг тархи ойролцоогоор 100 тэрбум эд эсээс бүрдэнэ. Тархины эд эс өөрийгөө шинэчилж төлждөггүй. Хүний оюуны чадамжийг хожим тодорхойлох “тархины эсийн үндсэн нөөц” –ийн 90% нь 3 хүртэлх насанд боловсрох ба “сав дүүргэх” үлдсэн 10% нь 10 насанд үндсэндээ бүрэлдэж дуусдаг аж.

- Тархины хэмжээг биеийн жинд нь харьцуулж яривал .. илүү том тархитай амьтан ертөнцөд үгүй. Хүний тархи их, бага, дунд, уртавтар гэсэн 4 бүрдэл хэсэгтэй, хоршиж ажилладаг 2 [үндсэн] тал бөмбөлөгөөс бүрдэнэ. (Баруун зүүн тархины адил тэгш, гажбиш хөгжлийг нөхцөлдүүлэх асуудал хүүхэд насны эхэн үеийн элдэв сургалттай холбогддог учраас энэ бүхнийг зориуд өгүүлэв)

Бага насны хүүхдийн хөгжлийн стандартын зөвлөмжийг эш болговол “бага насны хүүхэд” гэдэгт сургуулийн сурагчийг бус, зөвхөн цэцэрлэгийн насныханыг л оруулахаар байгаа юм. Гэтэл, “бага насны хүүхдэд .. тодорхой насанд хүртэл гадаад хэл заахгүй байх” үзэл санааг чухам ямар насны хүүхдэд хамаатуулж хэрэгжүүлэхийг ухварлахад төвөгтэй байдал үүсдэг. Асуудлыг энэ удаад, сургуулийн өмнөх боловсрол, мөн, бага боловсролын түвшинд гадаад хэл заалгаж эхэлдэг (~10 хүрэх) насны хязгаарт, “өргөтгөсөн интервал” дотор авч үзэв.

2. **Ерөнхий боловсролын сургууль дахь гадаад хэлний сургалт**

Нийгмийн ба хувь хүний тогтвортой хөгжих эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн, боловсролын чанар үйлчилгээнд тавигдах шаардлага .. дэлхийн хөгжлийн хандлагад баримжаалж, үндэсний соёлын дэвшилтэт уламжлалыг дээдлэн, онол практикийн шинэлэг үзэл санааг тусган шинэчлэх, хэм хэмжээсчлэх зорилгоор салбарын яам “боловсролын стандарт” төслийг 2001 - 2003 онд захиалж хэрэгжүүлсэн түүхтэй. Шинжлэх ухаан, технологийн тэр төслийн хүрээнд Гадаад хэлний боловсролын стандартыг анх боловсруулж, улсын хэмжээнд нийт 17 сургууль, 15 цэцэрлэг (сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллага) дээр туршиж байв.

Ерөнхий боловсролын сургуулийн тогтолцооны бүтэц өөрчлөгдсөнтэй холбоотойгоор, эдүгэ англи хэлийг манайд [нэгдүгээр гадаад хэлний хувьд] бага боловсролын түвшний V - VI ангид, суурь боловсролын түвшинд VII - IX ангид, бүрэн дунд боловсролын түвшинд X - XII ангид зааж, нийт 8 жил үзэхээр тогтсон.

Сургалтын хөтөлбөрийг “Гадаад хэлний боловсролын стандарт”, “Бага, дунд боловсролын curriculum болон стандартыг шинэчлэн хөгжүүлэх үзэл баримтлал”, “12 жилийн сургуулийн тогтолцоонд мөрдөх гадаад хэлний боловсролын үзэл баримтлал” –тай нийцүүлдэг. Гадаад хэлний боловсролын зорилго нь тухайн хэлний хэл зүйн мэдлэг бус, харин хэлний хэрэглээний дадал эзэмшүүлэх явдал юм. Гадаад хэлний сургалтын хөтөлбөр нь зорилго, агуулга, арга зүй, хэрэглэгдэхүүн, үнэлгээ бүхий цогц үйл ажиллагааны тогтолцоог илэрхийлсэн, тухайн хэлний сургалтыг заах - сурах үйл явцын зохист харьцааг шинжлэх ухаанчаар тогтоосон удирдамжийн баримт бичиг мөн.

Суралцагчийн харь хэл сурах эрэлт хэрэгцээг боловсролын стандартад тодорхойлохдоо “гадаад хэлний боловсролыг хүн төрөлхтөний соёлын үнэт зүйл болохынх хувьд хүртэж, хувь хүний өөрийн тогтвортой хөгжлийг хангах, даяаршлын эринд олон хэлний мэдээллийн орчинд эзлэх байр суурьтай болгох явдал” гэжээ.

3. [Хүүхдийн] **нас, насны үечлэл**

Хүний нас гэдэг нь бие сэтгэлгээний хөгжил хувьслын үе шат, түүний түгээмэл хэмжээсийн нэг төрөл юм. Нас нь зүй тогтол бүхий физиологийн болон сэтгэл зүйн цогц өөрчлөлтөөр тодорхойлогдоно. Харин, насны үечлэл нь хүний хөгжлийн үйл явцын мөн чанарт тулгуурлана. Эрдэмтэн судлаачид “нас” гэх энэ ухагдахууныг

“насны шинэ бүрдэл шинж“ гэсэн ойлголтоор дамжуулж тодорхойлсон нь түгээмэл. Тиймээс, бага насны хүүхдэд гадаад хэл заахад хүүхдийн [тухайн] насны бүрдэл шинжийн онцлогийг зайлшгүй тооцох шаардлагатай гэж үзнэ.

Хүүхдийн сэтгэлгээний хөгжлийн тухай онол сургааль бүхэн хүүхдийн хөгжлийг процессийг авч үзэхдээ “насны үечлэл” (stage-ийн онол)-ээр, улмаар тухайн насанд бий болох сэтгэлгээ физиологийн болон зан төлвийн шинж чанарыг хардаг. Л.С.Выготский, Д.Б.Эльконин (орос), Ж.Пиаже (швейцарь), Э.Эриксон[74] (АНУ), З.Фройд (австри), Ц.Балхаажав[75], Д.Дашхүү (монгол) .. нарын олон эрдэмтэн хүүхдийн насны [зөв] үечлэлийн асуудлыг авч үзсэн байдаг.

Хүн болох багаасаа гэх эртний монгол хэлц угтаа хүүхдийн насны сензитив[76] (сенсетив) үеийн тухай үг юм. Хүн хожим хэн болохын эхлэл чухам энэ үед тавигдана. Хэл сэтгэхүйн тодорхой үйлдлийн хэв-шинж бүрэлдэх сензитив үеийг эрдэмтэд янз бүрээр ангилдаг. Италийн сурган хүмүүжүүлэгч М. Монтессори хүүхдийн [төрөлх] хэл ярианы зохих дадлаа олох сензитив үеийг (0 - 6 н.) гэсэн. Хүний “хүн болох удиртгал нас” –ны тухай өгүүлдэг энэхүү нэр томьёог манайд оносон орчуулгаар авсан .. хэрэглэсэн нь төдийлэн анзаарагддаггүй.

Хүүхдэд гадаад хэл заах сургах оптималь насыг тодорхойлох агуулгаар ярихдаа бид “бага нас” гэсэн барьц багатай зааглалыг хэрэглэмээргүй байна. Мөн, бидний ярьж заншсан “бага нас” ба “бага боловролын хүрээнд хамаатах бага нас” ч хоорондоо зарим зөрөөтэй. Хүүхдийн “төрөлх хэл ярианы чадвар суух нас” гэж бий. Швейцарын философч, д-р. Ж. Пиаже (1896 - 1980) хүүхдийн интеллектийн хөгжлийн үечлэлийн онол боловсруулж, 2–7 насыг тийн нэрлэжээ.

4. **Гадаад хэлний “эрт сургалт” -ын ашиг тус** .. [байж болох] **сөрөг нөлөө**

“Эрт сургалт” гэдэгт энд бага сургууль, цэцэрлэгийн насныханд гадаад хэл заахын тухайд бөгөөд, дэд гарчигт дурдсан агуулга бүхий асуулт огт шинэ зүйл биш, харин ч эсрэгээр, сурган хүмүүжүүлэгчдийн хээзэнээс талцаж ирсэн эртний ужиг уламжлалт сэдэв юм. Балчир хүүхдэд гадаад хэлийг “заана – заахгүй” хэмээн маргагч талуудын илэрхийлдэг үндсэн аргументууд чухам юу вэ. Хэрэв хэлийг зааж гэмээнэ, хүүхдийн, чухам хэдэн наснаас эхэлбэл илүү зохистой вэ? Тавигдсан асуултад хариулт өгөх чиглэлд гадаадын улс орнуудад туршлага судалгаа олонтаа хийгджээ.

Англид 6000 сурагчийг хамруулсан туршилт судалгаагаар, гадаад хэлийг хүүхдэд эрт заах нь хүүхдийн төрөлх хэлний мэдлэгт эерэгээр нөлөөлдөг, ерөнхий эрдмийн хичээлүүдээр нийтийн жишигт хүрдэггүй [сулхан] сурагчид хүртэл хэлийг бусдаас хоцролгүй сурах чадвартай болох; нь тогтоогджээ. Америк, канадын их дээд сургуулиудад явуулсан судалгаагаар, гадаад хэлэнд гаргуун [хэзээ сурсан нь тодорхойгүй] оюутнуудын когнитив чадамж[77]нэг хэлт үе тэнгийнхнээсээ илт илүү байв.

Хоёр дахь хэлийг, гадаад хэлийг судлах сурах нь тухайн суралцагчийн эх хэлний чадварт эерэгээр нөлөлдөгийг “нотолсон” эрдэмтний нэг нь академч Л. В. Щерба (1880-1944) юм. Ийм дүгнэлтэд хүрсэн эрдэмтэн цөөнгүй. Гадаадын зарим орны лаборатор сургуулийн олон жилийн үйл ажилагааны үр дүн, холбогдох судалгаанаас “гадаад хэлийг эрт заах нь хүүхдийн хөгжил төлөвшилд сөрөг нөлөөгүй” гэж хэлж

[74]психоаналист, “Хүүхэд ба нийгэмшил” номын автор;
[75]Монгол Улсын ШУ-ны гавъяат зүтгэлтэн, д-р. проф.
[76]сензитив [sensitif]-хэт мэдрэмтгий, эмзэг [гэнэн], хүмүүжил төвөшлийн чиглэлд “өгсөн бүгдийг авдаг” нас гэсэн утгатай;
[77][http://www.bilobil.ua/ua/dieistviia/bilobil-uluchshaiet-umstviennyie-sposobnosti/chto-takoie-koghnitivnyie-sposobnosti]

болохоор байна гэж үздэг. Энд анхаарууштай нэг зүйл бол олонхи судлаачдын “эерэг нөлөөтэй” гэж бичдэг тэр зүйлийн талаар [илүү болгоомтой хандаж] “сөрөг нөлөөгүй” гэсэн[78]байна. Өөр тэмдэглэмээр нэг аспект бол “чухам хэдийд сурсан гадаад хэл хүүхдийн эх хэлний чадварт яаж нөлөөлж байна” гэдэг чиглэлээр барьцтай судалгаа мэдээлэл төдийлэн таарахгүй, олдохгүй байгаа явдал юм.

Энд бид хувь судлаачийн шугамаар, хэлний [эрт сургалтын] асуудлаар мэргэшсэн гадаадын нэр нөлөө бүхий боловсролын байгууллагатай ажил төрлийн эчнээ түр холбоонд орж, ОХУ-ын Герцений нэрэмжит Улсын Багшийн Их Сургуулийн гадаад хэлний салбарын ерөнхий мэргэжилтний нэг[79], нэрт эрдэмтэн, сурган хүмүүжүүлэгч, доцент В. А. Погосянтай электрон шуудангаар (pogosian@mail.ru) харилцан, бага насны хүүхдэд гадаад хэл эрт зааснаас үүдэх “сүүдэртэй талууд” бий эсэхийг хичээнгүйлэн лавлав. Профессор “тийм зүйл үгүй, ямар ч сөрөг нөлөөгүй” гэсэн тодорхой хариулт өгсөн.

ОХУ-ын төрийн шагналт, нэрт эрдэмтэн, ШУА-ийн сурвалжлагч гишүүн, сэтгэлзүйч, философч, сурган хүмүүжүүлэгч С. Л. Рубинштейн (1889-1960) “хүүхэд хүмүүжингээ суралцдаг .. суралцангаа хүмүүждэг” гэжээ. Түүний хэлснээс үзвэл «уураг сүүтэй нь хамт хүүхдэд ямар хэл амлуулнав .. хүүхэд амлуулсан тэр хэлээр сэтгэнэ, хүмүүжинэ» гэсэн санаа бууж буй. Р. Киплингийн Ширэнгийн номын “маугли хүү” хүний хэлээр ярих чадвараа эгнэгт гээдэг гашуун түүхийг уншаагүй үзээгүй хүн ховор биз ээ. [Маугли нар хүмүүсийн дунд эгж ирсэн атлаа яагаад ярьж сурдаггүй вэ. Зарим эрдэмтэн “тэрний эх хэлээ эзэмших цаг нь өнгөрсөн .. цагийн юм цагтаа болоогүйн учраас тэд хүний хэлийг дахиж хэзээ ч сурахгүй. Сурахгүйн учир юунд вэ гэхээр хэлээр дамжиж сэтгэхүй нь хөгжилгүй, улмаар [IQ = 0] болсон учраас тэр” гэж хариулсан байв]

5. **Хүүхдийн гадаад хэлний эрт сургалтын үзэл санааг дэмжих - эсэргүүцэхийн тухайд ...**

Хэл сэтгэлгээний харилцан хамаарлын онолын хөгжил 100 жилээр яригдах түүхэн туршлагатай ч түүний туулж ирсэн замнал нь үргэлж дардан байгаагүй. Эрэл хайгуул шинжлэл судлалын энэ талбар судлагдаагүй үлдсэн “хоосон зай” ихтэй. Асуудал эдүгээ ч маргаантай хэвээр байна. Тиймээс энд салбарын эрдэмтдийг өөр хооронд нь “эчнээ хэлэлцүүлэх” бяцхан хүснэгт татъя.

[78]Гадаад хэлний эрт сургалт бага насны хүүхдийн ерөнхий хөгжилд хэрхэн нөлөөлдөг талаарх судалгаануудын “эцсийн дүн”-гийн талаар итгэл төгс ярих боломж бас л бүрдээгүй хэвээр байна; гэж үздэг аж.

[79]В. И. Погосян-Олон улсын хамтарсан “Гадаад хэлний эрт сургалт” боловсролын модулийн удирдагч, ОХУ-ын Багшийн их сургуулийн салбарын эрхлэгч;

(Хүснэгт - 2)

“Хүүхдийн хөгжлийн философи” -ийн үүднээс бага насныханд гадаад хэл эрт заахыг ...	
ДЭМЖИНЭ [эрдэмтдийн дүгнэлтээс]	**ДЭМЖИХГҮЙ** [эрдэмтдийн дүгнэлтээс]
Пенфильд В., Робертс Л.[80] • Нэр бүхий физологчид үзэхдээ “Хүний тархи өөрийн гэсэн биологийн дотоод цагтай. Хүүхэд насанд “тархины цагийн” мөчлөг, түүний зааг илүү тод харагддаг. • 9 хүртэл насандаа хүүхэд хэл сурах онцгой чадварын эзэн байна. Энэ хязгаараас давбал хэл сурах чадвар харьцангуй суларна. • 10 наснаас хойш бол хэл сурахад учирах “зовлон” нэмэгдэнэ. • Хүүхдийн гадаад хэл сурах чадвар том болох тусмаа буурдаг зүй тогтолтой” гэж “Хэл яриа ба тархины механизм” ном (1967) доо бичжээ.	**М. Монтессори** (итали) Хүүхдийн [төрөлх] хэл яриа зохих дадлаа олж авах сензитив үе нь 0 – 6 нас юм. (*Марин Мантессори ийн үздэг. Гэтэл “хэлний эрт сургалтыг дэмжих талынхан” түүнийг өөрийнхөө эгнээнд оруулж жишээлэх нь бий*. [**Түгээмэл давтамжтай зарим ерөнхий аргумент**] • Гадаад хэл эрт заах нь хүүхэдийг хүүхэд насгүй болгоно; • Тухайн насныханы сургалтын програмыг хэт хүндэрнэ; • Хүн ямар хэлээр ярина тэр хэлээр сэтгэнэ, гадаад хэлний мэдлэг чадвар эх хэлний дадлыг давах дарангуйлах хэмжээнд хүрэх аваас хожмын сөрөг нөлөөтэй; • Залуу эцэг эх, зарим сурган хүмүүжүүлэгчийн гаргадаг түгээмэл алдааны нэг нь 5 хүртэл насны хүүхдээ элдэв сургалт (үсэг тоо .. гадаад хэл) - аар залхаах явдал юм. Эцэг эх, зарим томчуулын энэ мэт үндэслэгүй яарах “сайрхах” тэмүүлэл хүүхдийн бие бялдар сэтгэлгээний хэвийн хөгжилд хохиролтой. • Цаг нь болоогүй байхад ногдуулсан эрт ачаалал (*опережающая нагрузка*) хожмын хорт тусгалтай, түүнийг засахуйяа бэрх.
Б. Уайт, Ж. Брунер, Т. Элиот • Хүүхдийн гадаад хэл сурах чадвар том хүнийхээс хавьгүй илүү;	ОХУ-ын Багшийн их сургуулийн салбарын эрхлэгч, хүүхдийн сэтгэлзүй судлалын нэрт эрдэмтэн, психоневрологч , д-р, проф. **А. И. Захаров** (1940-2008) • Хүүхдэд хэт бага насанд нь үсэг тоо заах хортой, сэтгэлгээний дизонтогенетик (амдралын байгаар нь хүлээж авах сэтгэлзүйн тэнцвэрээ гээх) хандлагатай болгоно. [Үсэг заахыг дэмжихгүй байгаа нь, манай тохиолдолд, хэл, гадаад хэл заахыг дэмжихгүй байгаа хэрэг мөн биз ээ]

[80]Зохиогчид “Хэл яриа ба тархины механизм” ном хамтарч (1964) бичжээ.

Хүүхдийн сензитив нас 1.5 – 7 н. (**Элиот**), 4 – 8 н. (**Пенсфилд, Робертс**), 3 – 5 (семья **Никитиных** (ОХУ), **Гленн Доман**[81] (АНУ), Масару Ибука (япон);	**Ц. Дэмбэрэл** - Монгол Улсын гавъяат багш, д-р, проф. • Тархи олон хэл дээр зэрэг сэтгэдэггүй. Эх хэл бол тухайн тархины хувьд түрүүлж сэтгэж сурсан үүд хаалга юм. Эх хэл дээрээ дөнгөн данган сэтгэж сурч байтал нь өөр гадаад хэл хажуунаас нь зэрэг орчихоор хүүхдийн сэтгэлгээ саатна. Нэг үгийг олон хэлээр цээжлэх үйл ажиллагаанд хамаг эрчмээ зарцуулна, оновчтой сэтгэж сурахгүй, олон хэлний үгс холилдож манан будан болж, барьц алдана. • Хэл сэтгэхүйн хүрээнд авч үзвэл гадаад хэл сурах нь зорилго биш юм. Хэл сурна гэдэг сэтгэх хэрэгсэлтэй болж буй хэрэг. Зорилго хэрэгсэл хоёрыг холих хутгах хэрэггүй. Ялангуяа хэрэгсэлээ зорилго болгож бүр болохгүй. Гадаад хэлийг заахад хүүхдийн насны үечлэлийг гойд анхаарвал зохино, эрт зааж болохгүй. • Хэл бол сэтгэхүйн эрхтэн. Хэл үгүй бол сэтгэлгээ үгүй. Сэтгэлгээ үгүй бол хүн биш болно. Эх хэлээ ямар түвшинд эзэмшинэ, яг тийм түвшинд сэтгэнэ. Эндээс, эх хэлээ эзэмшихийн тулгуур ач холбогдол тодорно.
	Ш. Чоймаа – Монгол Улсын төрийн шагналт, гавъяат багш • Хүүхдэд багаас нь гадаад хэл заах буруу. Энэ нь үндэстнийг мөхөөх аюултай. Хүүхдийн эх хэлний дархлаа бүрддэг, эх хэлээрээ сэтгэж ухаарах чадвар суудаг үе нь 12 - 13 нас юм. • Гадаад хэл бол мэдээлэл олж авдаг нэмэлт хэрэглүүр төдий. Хүүхдэд багаас нь гадаад хэл заавал .. сэтгэлгээ нь царцанги болдог. Зарим эцэг эх хүүхдээ яаран гадаад хэл сурах зам руу хөтөлж, үр хүүхдээ баллаж байгаагаа ухаардаггүй. Төр засаг үүнийг анхааралдаа авах зохицуулах ёстой. (2012.4.05)
[**Түгээмэл илэрдэг зарим ерөнхий агумент**] • Хэдий чинээ эрт зааж эхэлнэ .. хүүхэд гадаад хэлийг төдий чинээ сайн сурна; • Сургах процессыг зөв зохион байгуулж гэмээнэ тэд зөвхөн гадаад хэл сураад зогсохгүй “хүүхэд өөрөө бусад олон талаар түрүүлж хөгжинө”, суралцагчийн мэдлэг боловсрол, ерөнхий соёлын түвшин нэмэгдэнэ;	д-р. **Н. Хавх** • Өрнийн хүн аргын сэтгэлгээтэй, дорнын хүн билгийн сэтгэлгээтэй. (Энэ нь хэдийгээр хүүхдийн гадаад хэлний эрт сургалтын асуудлыг хөндөөгүй ч аливаа сургалтын арга технологийг тодорхойлохдоо гүн сэтгэлгээний үүднээс хандахыг сануулсан шинжтэй .. тул зориуд энд эшлэв. Г. Ч.)
проф. лингвистики **Гейез Стивен** (АНУ –ын Умард Айова –ийн их сургууль) • Хүүхдийн гадаад хэлний эрт сургалтын үр нөлөөг хүүхдийн билингвизмийн судалгаануудтай хамтатган цогцоор авч үзэж нэгтгэн дүгнэхэд “гадаад хэлний эрт сургалт хүүхдийн сэтгэхүйн, төлөвшилтийн, нийгэмшилтийн олон сөрөг дагавартай гэж үздэг [ерөнхий ухамсрын төвшний] нийтлэг үзэл хандлага алдаатай” нь харагддаг. Шинжилгээ судалгааны үр дүн харин ч бүр эсрэгээр, хүүхдийн билингвизмийн давуу талыг баталж байна; гэжээ.	Заах аргын шинжлэх ухааны үндсийг тавигч, оросын алдарт сурган хүмүүжүүлэгч **К. Д. Ушинский** (1824-1871) • Хүүхдийн төрөлх хэлний чадамж зүгшрээгүй байхад түүнд гадаад хэл заах нь байж болшгүй зүйл; (Эрдэмтэд К. Д. Ушинскийн үзэл сургаалын мөн чанарыг өндрөөр үнэлсэн байдаг. Эх хэлний мэдлэгт эхэлж суурилаагүй гадаад хэлний сургалт учир дутагдалтай гэдгийг томьёолсонд орших бөгөөд, энэ нь сүүлдээ гадаад хэлийг хүүхдэд хожмын өгөөжтэй сургах зарчмын үндэс болж өгсөн; гэж үздэг) [Научная библиотека http://cyberleninka.ru/article/n/k-d-ushinskiy-ob-izucheniinostrannyh-yazykov]

[81]Гленн Доман (1919-2013) - Бага насны хүүхдийн хөгжлийн асуудлыг бүх насаараа судалсан америкийн алдарт эмч-физиотерапевт, “Хүүхдийн өв тэгш хүмүүжил” бестселлер номын зохиогч, Алдар гавъяаны хэрээс (АНУ, 1945) одонт энэ эрхэм мөн Бразилийн засгийн газар, Италийн Сенатын шагналтан юм.

	дэд проф. **Н. Доржготов** (Ph.D) • Үндсэн хэл бичгээ үл хайхарснаас болоод үндэстэн .. сөнөдөггүй юмаа гэхэд гэхэд үнэ хүндээ алдана. Энэ тал дээр мөхсөн манж үндэстний түүх бидэнд сургамж үлдээжээ. • Алба дамжуулах, мэргэжлийн ном ашиглах, наймаа хийх төдийд хэрэглэх гадаад хэлийг хүн нэг их цаг заралгүй 1–2 жилд эзэмшчихэж бүрнээ чадна. (Бага асуудал)
	Д. Лхагва-Очир (багш) ба бусад • Хэл бол хүний сэтгэлгээ, дотоод ухамсартай салшгүй холбоотой бөгөөд үүнийг судалдаг хэл шинжлэлийн салбарыг “Сэтгэц хэлшинжлэл” гэнэ. Сэтгэлгээ сайтай хүн аливаа юм үзэгдлийн талаар гүн сэтгэж, сэтгэснээ оновчтой илэрхийлнэ. • Эх хэлний чадвар хувь хүний хөгжлийг харуулдаг. • Оюутан магиструудад хичээл зааж байхад монгол хэлээ мэддэггүй, өргөдөл, албан бичиг, эсээ бичих чадваргүй залуус их болж. Монгол хэл дээр суурилсан гадаад хэл заах .. зэрэг шинэчлэлийн тухай бодолгүй, 20 гаран жил бүтэх бүтэхгүй элдэв дүрэм “зохиож” багачуулаараа баахан туршилт хийсний гор юм. Бага насныханд эхлээд монгол хэл дараа нь гадаад хэл заах нь зөв .. дараллын зарчим ийм байвал сайн.

6. **Гадаад хэлний эрт сургалтыг хүүхдийн хэл сэтгэлгээний хөгжлийн асуудалтай уялдуулж “авч үзсэн” эрдэмтдийн үзэл бодол**

Хүүхдэд гадаад хэл заах арга зүй - цаг хугацааг хүний тархины хөгжлийн зүй тогтолтой уялдуулж үзэх, тайлбарлах нь элбэг юм. Тиймээс дэд гарчгийн дор, тархины хөгжлийн хэв шинжийг “хүний боловсрох зам”-тай холбох - зохицуулах чиглэлд асуудал дэвшүүлсэн, харьцуулж жишсэн, дүгнэж цэгнэсэн мэдээлийн товчхон тоймлох гэж оролдов. Энэ чиглэлд эрдэмтдийн хэлсэн бичсэнээс эхлээд хэдэн зүйл санаа сонгож эшлэе.

Ж. В. Цареградская (багш - сурган хүмүүжүүлэгч, бага насны хүүхдийн хөгжил төлөвшлийг судалдаг психолог-перинатологч, салбарын гаршууд мэргэжилтэн)

- Сургуулийн өмнөх насанд, ялангуяа орой хэлд орсон, эх хэлээрээ сайн ярьж сураагүй хүүхдэд “элдэв төрлийн эрт сургалт” харш нөлөөтэй. Хүүхдийн өсөлт хөгжилтийн энэ насанд тархины тал бөмбөлөгүүдийн үйл ажиллагаа нэг нь нөгөөгөө дарангуйлсан байдалд байх нь элбэг. Хүүхэд хэлж орж өгөхгүй байгаагийн шалтгааныг эндээс эрэх хэрэгтэй.

Б. Белый – эмч, сэтгэлзүйч, анагаах ухааны доктор

- Хүүхдийн баруун зүүн тархи “ээлжлэх горимоор” хөгждөг тул нас насны бүрдэл шинжийг .. гадаад хэл заахад заавал харгалзах учиртай. Ер нь хүний амьдралын насны эхний хагаст баруун тархины хөгжил зүүн тархиныхаасаа илүү эрчимтэй явагдана.

проф. **Т. П. Хризман**[82] Баруунтархитан (правополушарники) бол нийгмийн сэтгэлгээний эх үүсвэрийг тээгч (генераторы идей) нар юм. Тэдний эзлэх хувийн унавал “харанга дэлдэх” учиртай. Улс үндэснийг чинь аврах ёстой юм байгаа биз дээ!?

Н. Н. Трауготт[83] (1904 - 1994) - профессор нейропедагогики

- Ерөнхий боловсролын сургууль “сургалтын зүүнтархи түшсэн арга технологи”-той байж болохгүй. (Надо предостеречь школу от левополушарного обучения) Тийн байх аваас бид үр хойчисоо аж амьдралд жинхэнэ ёсоор бэлдэж зөв хүн болгож чадахгүйд хүрнэ. Зүүн тархитангуудын сэтгэлгээ амьдралаас тасархай, хоосон мөрөөдөмтгий, тэд бодит байдалд нийцсэн оновчтой шийдвэр гаргах чадвар султай. **Хүүхдийн зүүн тархийг дасгалжуулаад байвал .. зөвхөн зүүн тархи нь л хөгжөөд байдаг. Харин, баруун тархийг “онилж” сургаваас .. бид тэдний 2 тал тархийг хоёуланг нь өв тэгш хөгжүүлэх болно.**

Бид энд салбарын нарийн мэргэжилтнүүдийн үнэлгээ дүгнэлтийн жигнэх цэгнэх, үгүйсгэх .. дагах гэсэнгүй. Гэхдээ хүүхдийн боловсрол хөгжлийн асуудлыг нийгмийн удирдлагын шийдвэр гаргах дээд үнэмлэхүй түвшинд авч үзэхдээ олон талаас нь харах шаардлага гарах тул энэ мэт мэдээллийг ор тас орхиж бас болохгүй байгаа юм. Тухайн асуудал дээр эрдэмтэн судлаачдын санал харилцан эсрэгцэх нь бий.

7. **Хүний хэл сэтгэлгээний хамаарлын механизмыг “тайлбарласан” зарим** [Neuro Linguistic Programming .. г. м.] **онолын тухай**

Сэдвийн хүрээний асуудлаар элдэв төрлийн онол хандлага байдаг. Сэдэвчилсэн нэг тойм мэдээнд Neuro Linguistic Programming (NLP) –ийн талаар ийн өгүүлжээ. Үүнд:

> Уураг тархины хоёр тал бөмбөлөг тус тусын үүрэгтэй ч зүүн тал илүү чухал. Өнөөгийн монголчууд зүүн тархи илүү анхаарч хөгжүүлж байж .. (хялбаршуулсан төсөөллөөр) улс орны хөгжлийн зүтгүүр салбараа хүн хүчээр тэтгэнэ, нөхцөлдүүлнэ. Мэдээж баруун тархи хэрэггүй эд биш ч тэрийг II –т эрэмблэх зарим үндэстэй.
>
> Алив нийгэм хөгжлийн тэргүүлэгч, дагалдагч салбаруудтай. Тэргүүлэгч гэдэгт нь чирэгч локомотив буюу – экспорт, банк, бизнес, капиталын хуримтлал, хөрөнгийн зах зээлд хамаарах салбар, тэдгээрийн хүний нөөц, мэдлэг зүтгэл, хөдөлмөр чармайлт, бизнесийн овсгоо, орчныг хамруулна. Дагалдагч салбар нь .. урлаг, спорт, зугаа цэнгэл .. тэр төрлийн төсөөлиг зүйл чиглэл байх юм. Эхнийх нь аль ч улсад заавал байх шаардлагатай бол нөгөөх нь заримдаа байхгүй байсан ч болмоор. Нийгмийг хүнчилж өгүүлбээс, түүний тархины тал бөмбөлөгүүдийн харилцан хамаарлыг алсаас бодлогоор удирдах арга боломжийг эрэлхийлэх асуудал гарч ирнэ.
>
> Зүүн тархи мэдлэгт суурилж, тэнд, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүй, логик, математик, философи, дүн шинжилгээ .. товчдоо, ойлголт түшсэн мэдээлэл төвлөрдөг бол, баруун тархинд урлаг урансайхан, өнгө дүрслэл, дуу авиаг хүлээн авах чадвар .. гэхчлэнгийн мэдрэмж түшсэн, утга уянгын талдаа зүйлс нь илүү төвлөрнө.

[82]Тархины тал бөмбөлөгүүдийн фунциональ үүргийг судалж, “Ассиметрик тархины нууц” (Загадки ассимметричного мозга) .. зэрэг мэргэжлийн олон ном товхимол туурвисан эрдэмтэн.

[83]Трауготт, Наталия Николаевна - орос - зөвлөлтийн алдарт эрдэмтэн, анагаах ба сурган хүмүүжүүлэх чиглэлээр тус тус дүүргэсэн хосмол мэргэжилтэй, багш - нейрофизиологч. Физиологи судлалын И. М. Сеченевын [нэрэмжит] институтын тархины эмгэг судлалын лабораторын эрхлэгч;

> Өрнийн психологи судлалд Neuro Linguistic Programming (NLP) онол дэлгэрч, аливаа юмс үзэгдлийг түүний хуулиар тайлбарлах нь их болж. Нийгмийн гишүүдийн баруун тархины хэт хөгжлөөс эргээд нийгэмдээ учруулах үр дагаварыг NLP онолоор судалж дүгнэхийг эрмэлздэг. Хэдийгээр монголд энэ талаар ямар нэг судалгаа мэдээллийн цэгцэрсэн байтугай наад захын ойлголт нэвтэрч амжаагүй байгаа ч, асуудлыг тухайлан анхаарч, NLP -г зайлшгүй оруулж хэвшүүлэх хэрэгтэй гэж үзэх бичих явдал гарч байна.
>
> Хүмүүсийн баруун тархины хөгжил давамгайлснаас болж .. алсууpаа нийгэмд учрах уршиг дагаварыг NLP онол анхааруулдаг. Гарт таарснаа уншаад, цээжлээд, цэцэрхээд явбал тэр нь хүний оюуны хөгжлийн бас нэг гаж дон маягийн үзэгдэл болно. Тийм хүмүүс баялаг үл бүтээнэ. Нийгэмд баялаг бүтээгчдийн эзлэх хувийн жин бага байвал [тэр нь] улс орон баруунтархитан" –аар дүүрсний шинж гэж үзэх. Энэ тохиолдолд үндэсний аюулгүй байдлын үүднээс чухамхүү "харанга дэлдэх" учиртайг өмнө өгүүлсэнчлэн проф. Т. П. Хризман цохон тэмдэглэснийг давтъя.

Дашрамд тэмдэглэхэд, 30-аад жилийн тэртээ гарсан NLP [гэх] энэ онол академик түвшинд өнөөг хүртэл зохих ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй, бүрэн батлагдаагүй, маргаантай явж иржээ.

* * *

Хэл, гадаад хэл сурах процесс хүний вербаль[84] сэтгэлгээний талбарт өрнөдөг байна. Хүүхдийн балчир насанд утга учиргүй цээжлэх унших, ухаан жолоогүй тэмүүлэхийг албадахыг .. эрдэмтэд буруушаасан нь их. Үүнийг бид "гадаад хэлний бага боловсрол" олгох арга үндэслэлтэй дам холбон үзэж болохоор байна.

Асуудлын гогцоо энд, хэлбэр талдаа биш, хүний тархины баруун-зүүнд ч биш юм. Гадаад хэлний бага боловсролыг олгох шинжлэх ухааны үндэслэл бүхий "нэгдсэн дэг", "цаг хугацаа" –г олж тогтоохдоо, сургалтыг, хүүхдийн сэтгэлгээний хөгжлийн механизмтай уях, тэдний физиологийн нийтлэг ба индивидуаль онцлогийг тооцох зэрэг олон хэмжээсийн уулзвар дээр, чухамдаа тэдгээрийн "тэнцвэрийн орчинд" авч ярих шаардлагатай гэж үздэг байна.

С. Анхаарах зарим санаа

1) Гадаад хэлний эрт сургалтын чиглэлд "санал зөрөлдөгч талууд" тухайн асуудалд "өөр өөр мэргэжлийн өнцөг"-өөс харах хандах нь түгээмэл аж. Үүнээс болж "үнэн" төрдөггүй, төөрдөг. Аль талаас нь харж ярьж байгаагаасаа хамаараад "талууд бүгдээрээ зөв" тохиолдол ч байна. Жишээ авъя. Гадаад хэлийг хүүхдэд аль болох амар хялбар сургах тал дээр гол анхаарлаа төвлөрүүлсэн хэлний багш мэргэжилтнүүд "эрт нь дээр" гэх. Гэтэл, хүүхдээ хожим гаргуун сайн "дуун хөрвүүлэгч" болгоно хэмээн төсөөлсөн "орчуулагч" мэргэжилтэй багш (аав) өөрийнхөө ажил хөдөлмөрийн туршлагад үндэслээд хүүхдийнхээ төрөлх хэлний мэдлэгийг "бүхнээс өмнө тавих" бололцоотой. Гадаад хэлээр ус цас байвчиг монгол хэлний эзэмшилт чадвар сул бол орчуулга хийж барахгүй. Тиймээс "эхлээд монгол хэл, дараа нь гадаад хэл" гэсэн зарчмыг тэр барина. "Эрт–оройн" тухай мэтгэлцээн энэ мэтээс эхтэй. Уг нь талууд "санал нэгдэхгүй байгаагаас

[84]Вербáль (лат. verbalis) - үг өгүүлбэрээр "жонглёрдох" чадвар түшиглэсэн сэтгэлгээний хэв шинжийн тодотгол нэр;

биш, хоёулаа тэд зөв" яриад байдаг гэх. Эрдэмтэн судлаачдын дүгнэлтүүд эцсийн дүндээ үүнийг "хэлж" байна.

2) Бага насны сургууль цэцэрлэгийн хүүхдэд чухам хэдэн наснаас эхэлж гадаад хэл заах нь манай улсын "баримталж ирсэн туршлага" –аар бол хууль тогтоох эрх мэдэлд гэхээсээ илүү гүйцэтгэх засаглалын хэмжээнд, салбарын яамны хөтөлбөр стандарт, сайдын тушаал дүрмээр түүгээрээ зохицуулагдах боломжтой асуудал гэж хэлж болохоор байна. Гадаад хэлийг эрт, эсхүл хожуу заа гэсэн утгатай хатуу зохиуцуулалтын санаа Сургуулийн өмнөх ба Бага, дунд боловсролын хуульд үгүй. Тэр байтугай боловсролын "багц" хуульд гүнзгийрүүлсэн ба төрөлжсөн сургалтын талаар ч заасан зүйл үндсэндээ үгүй байна.

   Хүний эрхийн тунхаг, үндсэн хуулийн үзэл санаа, холбогдох хууль тогтоомжийн агуулга бүхэлдээ, эх эцгийн хүүхдээ хэтийн зорилгын үүднээс чиглүүлэх хэрэгцээ тэмүүллийг хүндэтгэн .. хүүхдийн гадаад хэл эрт сурах (сургах) эрхийг зарчмын хувьд нээсэн юм.

   Одоогийн байдлаар манайд ялангуяа гадаадын хөрөнгө оруулалттай хувийн сургуулиуд бага насны хүүхдэд гадаад хэлийг түлхүү заах мөртөө монгол хэлний сургалтыг төдийлэн анхаарахгүй орхигдуулж байгаа тухай шүүмж их гардаг. Үндсэн хууль, боловсролын тухай хуульд заасанчлан, хувийн сургуулиуд төлбөртэй ч тэдэнд засаг төр яам газрын зүгээс тэдэнд үндэслэл бүхий болзол шаардлага тавьж болох ёстой мэт. Манай хууль тогтоомжид "боловсрол төрийн ивээл, зохицуулалт, төр, олон нийтийн хяналтад байна" гэсэн бий.

3) Бага боловсролын хүрээнд хүүхдэд гадаад хэлийг нэгдсэн хөтөлбөрийн дагуу зааж эхлэх нас нь, одоогийн байдлаар манайд V ангид харгалзах 10 [хүрсэн] нас юм. Гадаад хэл сурах нь тухайн суралцагч, түүний эцэг эхийн хувьд "эн тэргүүний зорилт" байх тохиолдолд энэ нь "оройтсон нас" гэдгийг хэлний сургалтын мэргэжилтнүүд санал нэгтэй нотолж байна.

   Дашрамд тэмдэглэхэд, хэлний чиглэлийн гадаадын олон эрдэмтэн, ямар нэг гадаад хэлийг хүүхдэд цаг алдалгүй заая гэвэл 3 – наснаас эхлэх хэрэгтэй, үгүйдээ л 5–6 наснаас оройтуулж болохгүй гэж зөвлөдөг. Мөн, 10 нас хүрч байж хожуу зааж эхэлсэн гадаад хэлний сургалт амжилт дагуулахгүй, яагаад гэхээр "оройтсон учраас" тэр гэх. Ингэж оройтуулж эхэлсэн тохиолдолд үүсэх "нэмэлт" бэрхшээлд [зөвхөн] хэл сэтгэлгээний өндөр чадамжтай ухаалиг цөөнх түүртэхгүй, бусдад нь хэцүү байх болно гэж тэмдэглэжээ.

   Монголчуудын нэгдүгээр гадаад хэл дээхэн [соц.] үедээ улстөр нийгмийн тухайн тогтолцоогоо дагаад орос хэл байв. Тэгэхэд, 8н. хүрч сургуульд ороод, улмаар III анги (10н.) –с орос хэлийг заалгаж, X анги төгстөлөө нийт 8 жил үздэг байв. Эдүгэ, монголчуудын нэгдүгээр гадаад хэл english болсон. Үүнийг өнөөдөр V – XII ангид буюу мөн, урьдын нэг адил 8 жил үзэж буй. 6 настай сургуульд орсон хүүхэд V дугаар ангидаа 10 настай байдаг. Эндээс харвал, монголчууд ерөнхий боловсролын тогтолцоондоо хүүхдийн "гадаад хэл сурах насыг урьдынхаас эртэсгээгүй, хуучин хэвээр нь хадгалж байгаа" байдал ил байна. Үүнээс хазайсан зарим зөрчилт байдал нь, хэрэг дээрээ, зөвхөн [хэлний] гүнзгийрүүлсэн ба төрөлжсөн сургалтын зохион байгуулалтын түвшинд гардаг гэж болохоор байна.

4) Гадаад хэлний эрт сургалтын тухайд, монголчуудын "эрт" гэдэг ойлголт, гадаадын .. гадаад хэлний багш эрдэмтдийн "эрт" гэх ойлголтоос их зөрөөтэй

нь ажиглагдав. Хүүхдийн “бага нас” гэсэн ойлголт ч энд тус болохоосоо илүү төөрөгдүүлэн будилуулах нөхцөл үүсгэхээр байна. Энд шууд нас зааж ярих нь иүү бодитой санагдсан. Хүүхдийн насны үечлэлийн дотоод ангилал ингэх бололцоо олгож байна.

5) Гадаад хэлний эрт сургалтаас цэрвэх үзэл хандлага их төлөв “монгол хүүхдийн монгол хэл” –ний [чанарын] асуудалд санаа зовних болгоомжлолоор илэрнэ. Эрдэмтэн багш нарын хэлсэн бичсэн үүнийг улам лавшруулдаг. Тийм учраас, УИХ –ын гишүүн М. Батчимэг, Г. Батхүү .. нарын санаачилсан, эдүгээ боловсруулалтын шатандаа явж буй Монгол хэлний тухай хуулийн [шинэ] төслийн агуулгын хүрээнд “гадаад хэлний эрт сургалт, төрөлжсөн сургалт, гүнзгийрүүлсэн сургалтыг эргэж харж” хууль эрх зүйн талаас нь өнөөгийхөөс өөрөөр зохицуулах зарим боломж нээлттэй байна.

   Мөн боловсролын, сургуулийн өмнөх ба бага боловсролын тухай хуульд [гадаад хэлний] гүнзгийрүүлсэн ба төрөлжсөн сургалтын талаар нэмэлт өгүүлэмж дутагдаж байна. Төрөлжсөн ба гүнзгийрүүлсэн сургалттай сургалтын байгууллагын үйл ажиллагааг хуулиар биш салбарын яамны дүрэм журмаар, сайдын тушаалаар зохицуулах нь ялангуяа бага насны суралцагчийн монгол хэл ба гадаад хэлний “програмын” зөрчлийг [улам] даамжруулдаг тал байна гэж үзэв. Гадаад хэл талруу “хэт анхаарсан” зарим сургуульд “монгол хэлний хичээл” –ийн цаг олдохгүй байгаа тухай шүүмж санал Ерөнхийлэгчийн Тамгын Газрын дэргэдэх Иргэний танхимд болсон Монгол хэлний тухай хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийн үед яригдаж байв.

6) Хэлний мэргэжилтэй хүн, хэлний хэрэглээний [төдий] мэдлэгтэй хүн хоорондоо их ялгаатай. Энэ үүднээс, хүүхэд багачуудын гадаад хэлний боловсролд анхаарахдаа, чухам хэнийг бэлдэх гэж байгаагаа бодох учиртай. Иргэддээ хэлний хэрэглээний мэдлэг олгох гэж байгаагаа .. хэлний баахан мэргэжилтэн бэлдэх гэж байгаа мэтээр төсөөлөх явдал байдаг. Буруу төсөөлөл буруу ойлголтод .. буруу ойлголт буруу шийдэлд хүргэдэг. Энэ талбарт эрдэмтдийн үг санаа чухал юм.

7) Зарим оронд хүн ам нь гадаад хэлийг хэр зэрэг эрчимтэй сонирхож байгааг илтгэх динамик үзүүлэлт гаргадаг. ОХУ –ын хүн амын тооллого (2010) –ын дүнгээр англи хэлтэй иргэдийн тоо 8 жилийн өмнөхөөсөө +9.0% -р өссөн, герман (-28.5%) ба франц (-12.6%) хэлтэй иргэдийн тоо дурдсан хэмжээгээр тус тус буурсан байв. Цаг хугацааны тодорхой интервал дотор харьцуулж гаргасан, нийгэм дэх “хэлний тэмүүлэл” –ийн ийм үзүүлэлт гадаад хэлний эрт сургалтын асуудлын “өөрийх нь тулгамдсан чанарыг” тодруулахад ач холбогдолтой гэж үзнэ.

D. Хүүхдийн гадаад хэлний эрт сургалтыг эрх зүйн талаас нь бодлогоор зохицуулдаг гадаадын жишиг, зарим туршлага

Өнөөгийн глобальчлагдан буй дэлхий ертөнцөд мэдээллийн технологи, соёл, иргэншлийн нэгдмэл бүхэллэг байдал нь боловсролын үнэлэмжийг харилцан зөвшөөрөх, хөрвөх чадвартай боловсон хүчин бэлтгэх нийтлэг хэрэгцээ шаардлагаас үүдэн боловсролын үйлчилгээний хүртээмж, чанар, өгөөжийг олон улс дэлхийн жишигт ойртуулах шаардлагыг улс бүхэнд бий болгож байна.

Манай улс боловсролын бодлого, стандарт, төлөвлөгөөндөө ОХУ-ын туршлагыг хэрэгжүүлж, түүнд тулгуурлан бодлогоо боловсруулан хэрэгжүүлж ирсэн. Гэвч 2000 оноос хойш боловсролын тогтолцоо, бодлого, төлөвлөлт, стандартад ихээхэн

шинэчлэлт өөрчлөлтийг хийж дэлхийн өндөр хөгжилтэй орнууд /тухайлбал АНУ, Япон, Сингапур, Солонгос/-ын туршлагыг нэвтрүүлэх болсон. Энэ ч үүднээс дэлхийн өндөр хөгжилтэй зарим орнуудын хүүхдийн гадаад хэлний эрт сургалтын эрх зүйн зохицуулалтыг судлахыг зорилоо.

Швейцар улс[85]

Швейцар нь Герман, Франц, Итали, Румын (Rato-Roman) зэрэг дөрвөн бүс нутгийн хэлтэй улс юм. Гэхдээ 20-р зууны хоёрдугаар хагасаас эрчимжсэн цагаачлалын үр дүнд тус улс дахь өөр эх хэлтэй хүн амын тоо эрс өссөн байдаг. Жишээлэхэд, Цюрихт хамгийн их хүн амтай кантонуудад (мужтай дүйцэхүйц засаг захиргааны нэгж) бага сургуулийн сурагчдын бараг 25 хувь нь гэртээ өөр хэлээр ярьцгаадаг байна.

Ийнхүү хүн ам нь харилцан адилгүй өөр өөр хэлээр ярьдаг боловч Швейцарын хүүхэд, залуучууд ерөнхийдөө нэгэн хэлний орчинд өсөж хүмүүждэг байна. Учир нь бараг бүх сургууль өөрийн бүс нутгийнхаа үндсэн нэг хэлээр хичээл сургалтаа явуулдаг байна. Албан ёсны сургуулийн хөтөлбөрийн дагуу сурагчид өөр нэгэн бүс нутгийн хэлийг гадаад хэл гэж үзэн судалдаг. Харьцангүй хүн ам олонтой үндэсний цөөнх (итали, румын) бүхий бүс нутгуудад зонхилох үндэстэнүүд нь цөөнхийнхөө хэлийг зохих хэмжээнд хэрэглэдэг. Тэдний харилцан ойлголцох нь зөвхөн нэг нь нөгөөхөө хэлээр сонсож, уншиж ойлгох түвшний мэдлэгтэй төдий байдагтай холбоотой. Үүний үр дүнд хоёр өөр бүс нутгийн харилцагч хүмүүс хоорондоо тус тусын эх хэлээрээ яриад ойлголцдог байна. Бас герман хэлт Швейцаруудын хэлний нөхцөл байдал их өвөрмөц. Учир нь тэдний уугуул ярианы хэл нь стандарт герман хэлнээс гаралтай боловч өөр аялгууны айд хамаарах герман хэл байхад бичгийн хэл нь стандарт герман хэл байдаг байна. Тиймээс сургууль дүх Швейцар, Герман хүүхдүүд стандарт герман хэл үзэж судалдаг. Бүх хичээл стандарт герман хэлээр заагддаг байна.

Швейцарын Үндсэн хуулинд бага сургуулийн боловсролыг кантон тус бүрд нь хариуцуулсан байдаг. Тиймээс Швейцар нь тус тус харилцан адилгүй өөр өөр тогтолцоотой байдаг байна. Сургууль албан ёсоор 6 наснаас элсдэг. Бага сургууль нь кантоны тогтолцооноос хамааран 4, 5 эсвэл 6 хичээлийн жил байна. Бага сургуулийн багш нар нь бараг бүх хичээлийг заах хэмжээнд бэлтгэгдсэн байдаг. Гагцхүү оёдол, гар урлал, шашин, усан сэлэлт зэрэг цөөхөн хичээлээр тусгай мэргэжлийн багш нар бэлтгэгдэнэ. Гэхдээ гадаад хэлний тусгай мэргэжсэн багш шаардлагагүй байдаг байна. Бага сургуулийн хичээлийн хөтөлбөрийг нийт кантоны түвшинд боловсруулдаг. Сурах бичиг болон гол хичээлүүдийг нь өөр өөр кантоны сургуулийн захиргаад нь тус тусдаа батлан хэрэгжүүлдэг.

Хэлний бодлого: Швейцарт Кантонуудын Боловсролын Захиралуудын Зөвлөл нь Боловсролын хөтөлбөр, бодлогыг батлан хэрэгжүүлдэг. 1975 оноос Швейцарын Кантонуудын Боловсролын Захиралуудын Зөвлөлөөс бүх сурагчид хоёр дахь бүс нутгийн хэлний мэдлэг эзэмших ёстой гэсэн санал зөвлөмжийг гаргасан бөгөөд Швейцар даяар гадаад хэлний хичээлийг 4-5 дугаар ангиас (Кантон тус бүрийн дунд сургууль хэддүгээр ангиас эхэлдэгээс шалтгаалан) нь эхлэж 58,5-285 хичээлийн цагаар ордог болжээ. Энэ нь тухайн улсад гадаад хэлийг хүүхдэд 10-11 настайгаас нь эхлэн заадаг гэсэн үг юм. Харин 1997 онд Цюрих кантоны Боловсролын газраас англи хэлийг албан ёсоор 7-р ангиас, харин бага сургуульд сонгон үзэж болно гэсэн шийдвэр гаргасан боловч энэ нь нийт улс даяар бүс нутгийн хэлний үнэ цэнийг бууруулж болох талтай гэсэн олон нийтийн шүүмжлэлтэй тулгарсан байна. Үүний дагуу Швейцарын Кантонуудын Боловсролын Захиралуудын Зөвлөлөөс мэргэжлийн хороо ажиллаж (1998 онд) дараах хэлний бодлогыг Швейцар даяар хэрэгжүүлэхийг санал болгожээ. Түүний гол санаа нь:

[85]www.ecml.at/tabid/277/PublicationID/47/Default.aspx - An Early Start; Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond.

- Албан ёсоор сургуульд суралцах хугацаандаа (9 жил) бүх сурагчид өөрийн бүс нутгийн хэлнээс гадна наанадаж өөр нэг бүс нутгийн хэл ба англи хэлийг сурах ёстой. Мөн тэдэнд гурав дахь бүс нутгийн хэл сурах боломж нөхцөлийг бүрэлдүүлэх ёстой.
- Суралцах ёстой хэлийг хэрхэн зэрэглэх нь бүс нутаг бүрд өөр өөр байж болно.
- Албан ёсны сургуулийн жилүүдэд бүс нутгийн хоёр дахь хэл ба англи хэлний хичээлийг хооронд нь өрсөлдүүлж болохгүй.
- Кантон бүр сургуулийн хүн амын доторх бусад хэлийг хүндэтгэж, дэмжиж байх ёстой.
- Гадаад хэлийг бага сургуулийн 2-р ангиас оройтуулалгүй зааж эхлэх ёстой.
- Өөр өөр хэлбэрийн хэлээр сургалт явуулах үйл ажиллагааг дэмжих.
- Багш боловсон хүчнийг бэлтгэх сургалтанд хэлний хичээл заах ба гадаад хэлний ур чадварт анхаарах.
- Багш, сурагчдын солилцооны хөтөлбөрүүдийг өргөжүүлэх зэрэг болно.

Эдгээр санал зөвлөмжийг Кантон тус бүр харилцан адилгүй өөр өөрөөр хүлээн авсан байдаг. Ялангуяа, Франц хэлээр ярьдаг кантонд эдгээр зөвлөмжид шүүмжлэлтэй хандаж, үүний үр дүнд маш хязгаарлагдмал зөвлөмжийг хэрэгжүүлсэн байна. Тэр нь:

1) Албан ёсны англи хэлний хичээлийг 7-р ангиас эхлэнэ.
2) Анхан шатны англи хэлийг сонгон суралцах хичээлийг эхлүүлэх
3) Хэлийг цаашид үргэлжлүүлэн суралцах санал зөвлөмжийг гаргах гэх мэт.

Эдгээр санал зөвлөмж бодлогын хэрэгжилт нь улсын сургуулиудын хувьд маш удаан байхад гадаад хэлний хичээлийг бүр эрт эхэлдэг хувийн сургуулиудын тухайд илүү их хүсэл сонирхолтой бөгөөд хурдацтай байдаг байна.

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман улс[86]

Герман улсын Үндсэн хуулинд сургуулийн систем нь холбооны улсын бүтцийн дагуу зохион байгуулагдана гэж заасан байдаг. Холбоо бус харин холбооны улсууд боловсролын тухай шийдвэрийг гаргах эрхтэй. Үүнээс шалтгаалан сургуулийн тогтолцоо нь маш их ялгаатай байдаг. Боловсролын салбартай холбоотой шийдвэр гаргах эрх мэдэл бүхий байгууллага нь тус бүрийн Боловсролын захиргаа байдаг.

Сургуульд албан ёсоор 6 наснаас эхлэн элсдэг ба төрөлхийн авьяастай бол түүнээс бага насны хүүхдийг элсүүлж болно. Гэсэн хэдий ч зарим эцэг эхчүүд энэ наснаас арай хожуу сургуульд оруулах сонирхолтой байдаг. Бага сургууль нь 4 жил байна. /Берлинд 6 жил/ Дөрвөн үндсэн хэлбэрийн дунд сургууль байдаг. Зарим муж улсад 2 жил бэлтгэл ангид суралцах ёстой байдаг.

Холбооны улсын тогтолцооноос шалтгаалан улс үндэстний нэгдсэн хөтөлбөр байдаггүй. Энэ нь ном сурах бичиг хэвлэгчдэд асар их хүндрэлтэй байдаг. Жишээ нь: Зөвхөн 1 гадаад хэлний сурах бичгийг 5 өөр хувилбараар эмхэтгэх хэрэгтэй болдог байна.

Хэлний бодлого: Гадаад хэлний сургалтын эртний уламжлалтай Герман улсад 1945 оноос хойш гадаад хэлний сургалтыг сайжруулахад чиглэсэн дараах хэд хэдэн алхмуудыг хийж иржээ.

[86]www.ecml.at/tabid/277/PublicationID/47/Default.aspx‑An Early Start; Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond.

1) 1960-аад оны сүүлчээс эхлэн бүх дунд сургуулийн сурагчдад англи хэлний хичээлийг албан ёсоор заах болсон. Энэ нь бүх хүүхэд ямар төрөл хэлбэрийн сургуульд суралцаж байгаагаас үл хамааран 10-11 наснаасаа гадаад хэл үзэж эхлэсэн гэсэн үг юм.
2) 1980-аад оноос хойш гадаад хэлийг 8-10 насанд үзэж эхлэхээр бодлогын өөрчлөлтийг хийсэн.
3) Ялангуяа дунд сургуулийн төгсөх ангиудад олон өөр хэлний хичээлүүдийг санал болгож эхэлсэн. /Голчлон газарзүй, түүх зэрэг зарим хичээлийг өөр хэл дээр заадаг хөтөлбөрүүдийг нэмэгдүүлсэн/
4) Хамтын ажиллагаа бүхий сургуулиудын тоог нэмэгдүүлсэн. /Гадаад оронд ажлын дадлага хийхийг оролцуулаад/
5) Ажил олгогчдоос гадаад хэлний өндөр ур чадварыг шаардах болсон нь улам бүр нэмэгдсэн.

Хэлний бодлого: Европын бусад орнуудын нэгэн адилаар Германд 1980-аад оны сүүлч үеэс эхлэн бага сургуульд гадаад хэлийг заах сонирхол сэргэсэн. Одоогийн байдлаар Холбооны 16 муж улсын ихэнхэд нь гадаад хэлийг бага сургуулиас нь эхлэн зааж байна. Гэвч энэ нь бүх бага сургуулиудад ийм байдаг гэсэн үг хараахан биш юм. Үүнд санхүүгийн болон хувь хүнээс хамааралтай хязгаарлалтууд бий.

Өнөөг хүртэл ихэнх тохиолдолд гадаад хэлийг 8 наснаас эхлэн зааж байна. Бага сургуулийн гадаад хэлний хичээлийн хөтөлбөр ба цаг нь ангийн багшаасаа их хамааралтай байдаг. Ихэвчлэн гадаад хэл нь сонгон суралцах хэлбэртэй байдаг.

Цэцэрлэгийн түвшинд зарим нэгэн хэлний хөтөлбөр байдаг боловч их ховор байдаг. Гэсэн хэдий ч бага сургуулийн түвшинд хэрэгжүүлэх үндсэн сургалтын зарчмууд ба хэд хэдэн төрөл зүйлийн хөтөлбөрүүдийн тухай нийтлэг зөвшилцөл байдаг. Эдгээрийг боловсролын хуулийн зорилго, зорилтод уялдуулсан сургалтын хөтөлбөр, үндсэн зарчмаараа зохицуулдаг.

Япон улс

Японы боловсролын бодлогыг тодорхойлох анхны суурь хууль болох Боловсролын тухай хууль 1947 онд батлагдсан бөгөөд дараах дөрвөн зарчмыг дэвшүүлэн тавьжээ. Үүнд:

- Хүмүүжүүлэх зорилгод тулгуурласан боловсролын бодлого
- Боловсролын тэнцүү боломж ба хүйсийн тэгш байдал
- Сургуулийн ардчилсан, үл ялгаварлах тогтолцоо
- Төлбөргүй, заавал эзэмших боловсролын 6-3 тогтолцоо (6 жилийн бага сургууль, 3 жилийн дунд сургууль)

Дээрх зарчмуудыг агуулсан боловсролын хөтөлбөр нь тус улсын засгийн газрын ёс суртахууны боловсролын хөтөлбөртэй бүрэн нийцдэг. Боловсролын тухай хуулийн зорилго нь Япон хүний үнэт чанарыг алдагдуулахгүй иргэний цогц боловсрол олгох явдал юм. Энэ ч үүднээс Японы боловролын агуулга нь мэдлэг олгох, хүмүүжүүлэх, хөгжүүлэх зорилгыг нэгдмэл байдлаар тусгаж чадсан байна. Япон улсын бага боловсролын бодлого, стандарт, агуулгатай манай агуулга хэрхэн дүйцэж, байгаа зэргийг судлаач багш нар харьцуулан судалсан байна[87] . Тухайлбал,

[87]Багш Б.Бор. 2009 оны 12-р сарын 15, архиваас.

	Монгол Улс	Япон
Бага боловсролын талаар баримталж буй бодлого	Мэдлэг олгох тал нь давамгайлсан	Мэдлэг олгох, хүмүүжүүлэх, хөгжүүлэх зорилгыг нэгдмэл байдлаар тусгаж бага боловсролтой хүн гэдгийг тодорхойлсон
Стандарт түүний зорилго	Цогц чадамжид суурилсан	Чадварт суурилсан
7 хоногт эзэмших нийт цагт хичээл, хичээлийн бус цагийн харгалзах хувь	Нийт: 31.5 цаг Хичээл - 95.2% Хичээлийн бус - 4.8%	Нийт 37.5 цаг Хичээл - 61% Хичээлийн бус - 39

Дээрх байдлаас үзэхэд манай улсын бага боловсролын талаар баримтлах бодлого нь агуулгатайгаа бүрэн гүйцэд нийцэхгүй байна. Японтой харьцуулахад манай бага боловсролын концевц нь тодорхой биш бага боловсролын гол зорилго болсон хүүхдэд мэдлэг олгох, хүмүүжүүлэх, хөгжүүлэх цагийн зохистой харьцаа алдагдсан гэж судлаачид дүгнэжээ.

Хэлний бодлого: Боловсролын бодлогын судалгааны үндэсний төвийн захирал Риёо Ватанабэ “Япон сурагчид PISA үнэлгээнд сайн амжилт үзүүлж буй нь сургалтын хөтөлбөрөөс шалтгаалж байна. Япон нь үндэсний хөтөлбөрийн стандарт буюу анги, хичээл бүрийн заах агуулгыг үе шат бүрээр тодорхойлсон төлөвлөгөөтэй бөгөөд сургалтын хөтөлбөрийг 10 жил тутамд засаж сайжруулна. Улс даяар багш нар үндэсний сургалтын хөтөлбөрт суурилан хичээлээ заадаг” гэж хэлсэн байна.

Онолын хувьд Японы Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, технологийн яам (БСШУТЯ) Боловсролын төв зөвлөлөөс зөвлөсний дагуу сургалтын хөтөлбөрийг тогтдог байна. Харин бодит байдалд сургалтын хөтөлбөр боловсруулахад оролцдог гол хүмүүс нь их сургуулийн профессорууд, яамны ажилтнууд юм. БСШУТЯ-аас боловсруулсан сургалтын хөтөлбөрийг удирдамж болгон хэрэглэх бөгөөд БСШУТЯ-аас санхүүждэг мужууд удирдамжийг ягштал мөрдөнө. Удирдамж буюу сургалтын хөтөлбөрт их хэмжээний агуулгыг нарийвчлан тогтоож өгөх бөгөөд БСШУТЯ нь хөтөлбөрт зориулан сургуулийн түвшинд ашиглах гарын авлагыг хичээл тус бүрээр боловсруулан хэвлэх үүрэгтэй. Сургалтын хөтөлбөрийг тогтмол хуваарийн дагуу засаж сайжруулдаг.

Сургалтын хөтөлбөр ёсоор Японд гадаад хэлийг 7-р ангиас нь зааж эхэлдэг. Гадаад хэл заах тухайд Япон хэл, соёлыг бүрэн танин мэдсэний дараа гадаад хэл заах нь үр дүнтэй гэсэн бодлогыг баримталдаг байна.

Бүгд Найрамдах Солонгос улс:[88]

Солонгосын боловсролын тогтолцоо нь сургуулийн өмнөх боловсрол 3 жил, бага сургууль 6 жил, дунд сургууль 3 жил, ахлах сургууль 3 жил, дээд сургууль 4 жил /3-6-3-3-4/ гэсэн үндсэн тогтолцоотой бөгөөд энэ хугацаанд сургалт үнэ төлбөргүй байдаг. Хувийн хэвшлийн боловсролын үйлчилгээ явуулахыг хуулиар зөвшөөрсөн.

Сургуулийн өмнөх боловсрол нь 3 наснаас эхэлдэг бөгөөд 6 наснаас бага сургууль элсүүлдэг. Тухайн хүүхдийн эцэг, эх өөрсдөө хүсвэл хүүхдээ 5 юмуу 7 настайд нь бага сургууль өгөх боломжтой. Хүүхдүүд сургууль орох жилийнхээ 1 сард сургууль элсэх эрхийн бичиг аваад 3 сард сургуульдаа ордог. Улсын болон хувийн хэвшлийн гэж хуваагддаг бөгөөд хичээлийн хөтөлбөрийн хувьд адил боловч тусгай сургалт зэргийн хувьд ялгаатай ба хувийн сургууль төлбөртэй байдаг.

[88]http://cmox.org/forum/viewtopic.php - Солонгос улсын боловсролын тогтолцоо.

Сургуульд орохын өмнөх бэлтгэл:
Бага сургуулийн 1-р ангийнхан нэг сарын турш сургуультай дасан зохицох хэлбэрээр “Бид 1-р ангийнхан” гэдэг хичээлийг 4 сараас эхлэн үздэг бөгөөд энэ нь эх хэл, тоо, зөв амьдрал, ухаалаг амьдрал, хөгжилтэй амьдрал гэсэн 5 хичээл байдаг байна. Эх хэл хичээлийн хувьд ярих сонсох, бичих, унших гэсэн 3 хичээлд хуваагдана.

- Ярих ба сонсох хичээл- 7 хоногт 2 цаг,
- Бичих хичээл - 7 хоногт 2 цаг
- Унших хичээл - 7 хоногт 3 цаг ордог бөгөөд хичээл тус бүр өөрийн гэсэн сурах бичигтэй байна.

Цэцэрлэг-Балчир насныхныг сургуульд элсэн орж суралцахад зориулж, Солонгосын цэцэрлэгүүд өдөрт 3 цаг хичээллэдэг. Солонгос боловсролыг эзэмшихийг хүссэн хүүхэд бүр бага ангидаа жилд 220 өдөр хичээллэн, Солонгос хэл, Математик, Дуу хөгжим, Зураг урлал, Шинжлэх ухаан, Биеийн тамирын хичээлүүдийг заалгахын зэрэгцээ төрөл бүрийн ур чадвар эзэмших дадлагын хичээлд явж суралцдаг.

Бага сургуулийн боловсрол:
Бага боловсролын агуулга нь бага ангийн сурагчдыг хүмүүнлэг энэрэнгүй болгож хүмүүжүүлэхэд голлон анхаардаг. Бага сургуульд эх хэл унших, ярих, сонсох, бичих, ёс суртахуун, нийгэм, шинжлэх ухаан, тоо, биеийн тамир, дуу хөгжим, зураг, англи хэл зэрэг хичээл ордог бөгөөд дуу хөгжим, биеийн тамир, англи хэлний хичээлээс бусдыг анги даасан багш нь заадаг. Бага сургуулийн хичээл агуулгын хувьд бага анги (1-3) дээд анги (4-6) анги нь бага зэрэг ялгаатай бөгөөд бага ангид харьцангуй хүүхдүүдэд дарамт багатай тоглоом, танин мэдэхүй зэрэг амьдралд ойр зүйлүүдийг зааж, дээд ангид орвол сурах хичээлийн тоо нэмэгдэнэ. Ихэнх бага сургуульд 3-р ангиас нь эхлэн улирал тутам 2 удаа стандарчлагдсан үнэлгээний шалгалт авдаг.

Бага сургуульд үздэг хичээл

Анги	1	2	3	4	5	6
Хичээл	Эх хэл		Эх хэл (Korean language arts)			
	Зөв амьдрал		Ёс зүй (Ethics)			
	Тоо		Тоо (Mathematics)			
	Ухаалаг амьдрал		Нийгэм (Social Studies)			
			Шинжлэх ухаан(Science)			
			Хөдөлмөр (Practical Course)			
	Хөгжилтэй амьдрал		Биеийн тамир (Physical Education)			
			Дуу хөгжим(Music)			
			Зураг (Arts)			
	Бид 1-р ангийнхан		Англи хэл (English)			

Дунд сургуулийн боловсрол:

Бага сургуулиа төгсвөл дараагийн шатны сургалт болох дунд сургуульд элсэн ордог. Солонгост дунд сургууль төгстөл албадан сургалт байдаг бөгөөд хичээл төлбөргүй, харин ахлах сургуулиас эхлэн төлбөртэй болдог. Дунд сургуулиас эхлэн анги болгонд хичээлийг дааж авсан багш нар хичээл орох бөгөөд анги даасан багш нь тухайн сурагчийн амьдралын ерөнхий байдал зэргийг хариуцан зөвлөгөө өгч ажилладаг.

Эх хэл, ёс суртахуун, нийгэм, тоо, шинжлэх ухаан, биеийн тамир, дуу хөгжим, зураг, хөдөлмөр сургалт, англи хэл зэрэг үндсэн хичээлүүд орох бөгөөд компьютер, ханз, гадаад хэл зэргээс сонгон суралцах боломжтой. Хичээлийн цагийн хувьд өдөрт дунджаар 6 цаг орчим бөгөөд улирал болгонд 2 удаа стандарчлагдсан үнэлгээний шалгалт өгнө.

Хэлний бодлого: Солонгост бага сургуульд 6 наснаас албан ёсоор элсүүлэх бөгөөд 3-р ангиас нь буюу 8 наснаас нь Англи хэлний хичээлийг зааж эхэлдэг. Үүнийг хичээлийн хөтөлбөрөөр зохицуулдаг. Тус улсад сүүлийн жилүүдэд гадаад хэл сургах асуудал эцэг эхчүүдийн анхаарлыг татаж байгаа бөгөөд цэцэрлэг, бага сургуульд гадаад хэл заахыг хориглодог байна. Боловсролын тухай хууль болон дүрэм журамд тодорхой хориглосон заалт байхгүй ч 8 наснаас гадаад хэл заах сургалтын хөтөлбөрийн дагуу түүнээс өмнө заах нь хөтөлбөрийг зөрчсөнд гэж үздэг байна. Дунд сургуулийн сургалтын хөтөлбөрийг Боловсролын газраас батлан хэрэгжүүлдэг байна.

Тайвань[89]

Тайваний ерөнхий боловсролын тогтолцоо нь бага сургууль 6 жил, дунд сургууль 3 жил, ахлах сургуул 3 жил байдаг. Үүнээс гадна боловсролын бус байгууллага буюу 2-6 насны сургуулийн өмнөх насны хүүхдүүдэд зориулсан цэцэрлэгийн сургалт нь бага насны хүүхдүүдэд тодорхой чиглэлээр давтлага хичээл ордог. Мөн гэрийн хүмүүжлийг боловсролын нэгэн чухал хэсэг гэж үздэг байна. Тайваньд нийгэмийн боловсролын хувьд “нэгэн насны боловсрол” хэмээх сургалт дэлгэрч газар бүр насанд хүргэгчдэд зориулсан боловсролын сургуулиуд бий болжээ. Харин техник боловсролын тал дээр Тайвань нь бүс нутгийн засаг захиргааны байгууллагын хөдөлмөрийн хорооны дор мэдлэг сургалтын төв болон ард иргэдийн төрөл бүрийн хэлний болон компьютерийн сургалтын төвүүдийг байгуулан ажилладаг байна.

Хэлний бодлого: Тайваний нийт хүн амын 87 хувь нь уугуул Мандарин хэлээр ярьдаг. Тайваньд сүүлийн үед англи хэлний сургалтын асуудал ихээхэн газар авч хувийн цэцэрлэг, бага сургуульд гадаад хэлийг заах болж түүнд эцэг эхчүүд хүүхдээ сургах сонирхол ихээхэн нэмэгдэх болсон байна.

Тайваньд гадаад хэлийг хэдэн наснаас зааж эхлэх асуудал хурцаар тавигдаж ирсэн. Бага болон дунд ангийн сургалтын ерөнхий хөтөлбөрт 7-р ангиас эхлэн гадаад хэл заахаар тусгасан бол 2001 оноос эхлэн 5-р ангиас, 2003 оноос 4-р ангиас эхлэн заахаар тус тус өөрчилсөн байна. Өнгөрсөн 10 жилд Тайваний англи хэлний бодлого ихээхэн өөрчлөгдсөн. Бодлогын энэ өөрчлөлтөөс шалтгаалан эцэг эхчүүд хүүхдээ бусад хүүхдүүдээс илүү сайн сургахын тулд англи хэлний хэсэгчилсэн болон бүрэн сургалттай түргэвчилсэн дамжаа, сургалтад явуулах сонирхол ихэссэн байна. Гэвч зарим цэцэрлэгүүд эцэг эхчүүдийн сонирхолд нийцүүлэхийн тулд англи хэлний сургалт явуулахыг хүсдэг. Үүнийг Тайваны боловсролын бодлогоороо хориглодог боловч байнга эсэргүүцэлтэй тулгардаг байна.

Сургуулийн өмнөх боловсролын гол агуулга нь эрүүл мэнд, тоглоом наадгай, хөгжим, танин мэдэхүй, хэл, сэтгэхүйг хөгжүүлэх зэрэг цогц үйл ажиллагаа бөгөөд хэл нь зөвхөн эдгээрийн нэг салбар юм. Тиймээс цэцэрлэгийн сургалтын хөтөлбөр нь зөвхөн хэлэнд төвлөрөх ёсгүй гэж Тайваний Боловсролын сайд цохон тэмдэглэжээ. /China Post staff. 2004/ Мөн тэрээр 6 наснаас доош насны хүүхдэд Англи хэл хүчлэн сургах нь өөрийнх нь унаган хэлийг будлиантуулж, өөрийн улс үндэсний болон гадаад соёлын дунд өөрөө өөрийгөө олж танихад хямрал үүсгэдэг гэжээ.

Тайваны Боловсролын яамнаас гаргасан саналд 6-аас доош насны хүүхдэд бүтэн цагаар Англи хэлний сургалт явуулсан тохиолдолд нэмж элсэлт авахыг хязгаарлах, мөн үйл ажиллагааг нь зогсоох хүртэл арга хэмжээ авах санал гаргасан нь англи хэл суралцагчдын дунд ихээхэн маргаан үүсгэсэн байна.

Дээрх орнуудын туршлагаас харахад улс орон бүр өөрийн өөрийн боловсролын тогтолцоо, бодлогоос шалтгаалан гадаад хэлний бодлого нь харилцан адилгүй юм.

[89]csuchico-dspace.calstate.edu/ -Language policy in taiwan; age as a factor of second language acquisition;

Нийтлэг ажиглагдаж буй зүйл нь:

- Гадаад хэлийг зааж эхлэх нас улс бүрд маргаан дагуулдаг асуудлын нэг болж байдаг хэдий ч тухайн улс бүр өөрсдийн сургалтын хөтөлбөртөө тусгаж өгсөн байна
- Ихэнх улс орнууд гадаад хэлийг 8-11 нас буюу 3-7 дугаар ангид зааж эхлэдэг байна
- Сургалтын хөтөлбөр нь боловсролын бодлого, агуулга, стандартайгаа нягт уялдаатай байхаас гадна тэдний зорилго зорилтыг хэрэгжүүлэх үндсэн зарчимд тулгуурлан хийгдсэн байдаг.

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. www.ecml.at/tabid/277/PublicationID/47/Default.aspx ⁊-An Early Start; Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond.
2. http://cmox.org/forum/viewtopic.php?t=121013#sthash.4bkw2OPF.dpuf-Солонгос Улсын боловсролын тогтолцоо.
3. *csuchico-dspace.calstate.edu/Lee.pdf.* - Language policy in taiwan; age as a factor of second language acquisition.
4. Бусад.